

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Problem Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Ceren Yoldaş Örs¹ , Haktan Demircioğlu²

Gönderim Tarihi: 24 Ekim, 2021

Kabul Tarihi: 29 Eylül, 2022

Basım Tarihi: 31 Aralık, 2022

Erken Görünüm Tarihi: 16 Kasım, 2022

Öz

Amaç: Bu çalışma, okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarının anne ve babaların yaşları, öğrenim düzeyi, gelir durumu, çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, yaşı, çocuk bakımında ebeveyn dışı destek veren kişilerin varlığı ve çocuğun doğum sırası değişkenleri açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Ankara-Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesindeki bağımsız anaokullarına ve ilkokulların anasınıflarına kayıtlı 364 çocuk ve ebeveynleri araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubu, basit seçkisiz örneklem yöntemi kullanılarak belirlenmiş olup araştırma nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli ile tasarlanmıştır. Veri toplama araçları olarak Aile Bilgi Formu ve Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışma kapsamında okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemlerinin anne ve babaların yaşlarına, öğrenim düzeyine, gelir durumuna, çocuk sayısına, çocuğun cinsiyeti ile yaşına ve çocuk bakımında ebeveyn dışı destek veren kişilerin varlığına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; buna karşın çocuğun doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Sonuç: Araştırmadan elde edilen bulgular kapsamında, çocukların davranış problemlerinin çocuğun doğum sırasına göre farklılık gösterirken, araştırma kapsamında ele alınan diğer değişkenler açısından farklılık göstermediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Okul öncesi dönem, ebeveyn, problem davranış*

¹**Ceren Yoldaş Örs (Sorumlu Yazar).** FMV Işık Okulları, Teşvikiye Cad. No:6, 34365 İstanbul/Türkiye, 0212 291 1092, crn_ylds@hotmail.com.

²**Haktan Demircioğlu.** Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara/Türkiye, 0312 305 1526, hdemircioglu@hacettepe.edu.tr.

* Bu çalışma Doç. Dr. Haktan Demircioğlu'nun danışmanlığında Ceren Yoldaş'ın Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde hazırladığı "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri ve Ebeveynlerinin Yaşam Pozisyonları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinin bir kısmından üretilmiştir.

Investigation of Problem Behaviors of Preschool Children in Terms of Various Variables*

Ceren Yoldaş Örs¹, Haktan Demircioğlu²

Submission Date: 24th October, 2021 **Acceptance Date:** 29th September, 2022 **Pub.Date:** 31st December, 2022
Early View Date: 16th November, 2022

Abstract

Objectives: This study was conducted to examine the problem behaviors of preschool children in terms of parents' age, education level, income status, number of children, gender and age of the child, the presence of non-parent supporters in child care, and the child's birth order variables.

Methods: The sample of the study consisted of 364 children and their parents registered in independent kindergartens and kindergartens of primary schools affiliated to Ankara-Altındağ District National Education Directorate. The study group was determined using the simple random sampling method and the research was designed with the survey model, which is one of the quantitative research methods. Family Information Form and Preschool and Kindergarten Behavior Scale were used as data collection tools.

Findings: It was found that the behavioral problems of preschool children did not differ significantly according to the age, education level, socioeconomic status of the parents, the number of children, gender, age and the presence of supporters in child care whereas it was found that there was a statistically significant difference according to the birth order of the child.

Conclusion: According to the findings, it was observed that the behavioral problems of the children did not differ significantly according to the other variables mentioned in the study, except for the birth order variable.

Keywords: *Preschool period, parents, problem behavior*

¹**Ceren Yoldaş Örs (Corresponding Author).** FMV Işık Okulları, Teşvikiye Cad. No:6, 34365 İstanbul/Turkey, 0212 291 1092, crn_ylds@hotmail.com.

²**Haktan Demircioğlu.** Faculty of Health Sciences, Department of Child Development, Hacettepe University, Ankara, Turkey, 0312 305 1526, hdemircioglu@hacettepe.edu.tr.

*This study was carried out by Ceren Yoldaş under the supervision of Assoc. Prof Dr Haktan Demircioğlu as a part of her master thesis entitled 'Investigation of the relationship between behavior problems of preschool children and parents' life positions' at Hacettepe University's Institute of Health Sciences.

Giriş

Gelişimin büyük ölçüde tamamlandığı 0-6 yaş aralığını kapsayan erken çocukluk dönemi çocukların yetişkinlik döneminde hayata karşı duygu, düşünce ve davranışlarını oluşturma sürecinde kritik bir öneme sahiptir. Araştırmalar bu bağlamda erken dönemde bireylerin kazanmış oldukları bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişimin etkilerinin yaşam boyu devam ettiğini vurgulamaktadır (Turhan ve Özbay, 2016). Ancak bu süreçte çocukların sağlıklı tutum ve davranış kalıpları geliştirme sürecinde yaşadığı sorunlar bir takım uyum ve davranış problemlerini de beraberinde getirebilmektedir. Bireylerin gelişim dönemlerinde karşılaştıkları fiziksel ve ruhsal sıkıntılar sonucunda gelişen stres karşısında sergiledikleri fonksiyonel olmayan ve toplum tarafından onay görmeyen davranışların tamamı davranış problemleri olarak tanımlanmaktadır. Alanyazında davranış problemleriyle ilgili birçok tanım ve sınıflama bulunmaktadır. Bu tanımlardan birinde çocuklarda görülen uyum ve davranış problemlerinin; davranış bozuklukları, duygusal bozukluklar, alışkanlık bozuklukları ve ağır ruhsal bozukluklar olarak dört ana başlık üzerinde birleştirildiği görülmektedir (Yörükoğlu, 1998). APA Yaşam Boyu Gelişim Psikoloji Sözlüğünde ise davranış problemini; genellikle sosyal normların içinde yer alan ve insanın işlevselliğini ciddi şekilde bozmayan yıkıcı davranış örüntüsü olarak tanımlanmaktadır (VandenBos, 2020).

Bu tanımlama kriterlerine ek olarak, davranış problemleri içe yönelim davranış problemleri ve dışa yönelim davranış problemleri olarak iki ayrı başlık altında da incelenebilmektedir. İçe yönelim davranış problemleri bireylerin yaşadıkları stres ve kaygı unsurlarını içeren çekingenlik, korku, kaygı, endişe, dikkati toplayabilmede yaşanan güçlük ve somatik rahatsızlıklara sahip olma gibi problemlerini içermektedir. Dışa yönelim davranış sorunları ise bireylerin çevrelerindeki kişileri de yıkıcı yönde etkileyen kontrol altına alınması zor olan saldırganlık, davranım bozuklukları, öfke problemleri, kıskançlık gibi gözlemlenebilir davranış problemlerine odaklanmaktadır (Eisenberg ve diğ., 2001).

Alanyazında erken çocukluk döneminde görülen davranış problemleri ile ilgili birçok çalışmaya ulaşmak mümkündür. Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında yer alan çocukların davranış problemleri hakkındaki bilgi ve tutumlarının incelenmesi amacıyla yürütülen bir çalışmada saldırganlık okul öncesi dönemde en sık görülen davranış problemi olmuştur. İçe kapanıklık, parmak emme, enürezis, mastürbasyon, hiperaktivite ve tik bozukluğu ise saldırganlık eyleminden sonra en sık görülen davranış problemleri olarak kaydedilmiştir (Kandır, 2000). Brezilya’da yürütülen bir diğer çalışmada ise çocukların %31,8’inin agresif davranışlar, hiperaktivite, kurallara uymama, düşük dürtü ve öfke kontrolü gibi dışa yönelim davranış problemlerine; %15,2’sinin ise içe kapanıklık, somatik şikâyetler, kaygı, korku,

üzüntü ve depresyon gibi içe yönelim davranış problemlerine sahip oldukları bulunmuştur. (Anselmi ve diğ., 2004).

Okul öncesi dönemde görülen davranış problemlerinin sıklığının, şiddetinin, yoğunluğunun hangi noktada normal hangi noktada normallikten sapmalar gösterdiğini ayırt edebilmek ve çocuklar için olumsuz nitelermelerden uzak sağlıklı sonuç ve kararlara varabilmek adına birtakım faktörleri göz önünde bulundurmak oldukça önemli olacaktır (Akın Sarı, 2009; Erten, 2012; Heller ve Rohlfing, 2015; Karakuş, 2008). Bu noktada erken çocukluk döneminde gelişimsel dönemlerden bağımsız olarak görülen davranış problemleri ile ilgili birçok faktör ve bu faktörlerin etkileşimleri söz konusu olabilmektedir. Konu hakkında alanyazında gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde genetik, mizaç ve zekâ gibi *biyolojik* faktörlerin, sosyo-ekonomik statü, cinsiyet, yaş, doğum sırası, çocuk sayısı, anne-baba yaşı, ebeveyn evlenme yaşı, öğrenim durumu, meslek, aile yapısı, sosyal destek gibi *demografik faktörlerin* davranış problemlerine neden olabileceği vurgulanmaktadır (Bayer ve diğ., 2011; Kim ve Kochanska, 2012; Matthews ve diğ., 2003; Özyürek ve Tezel Şahin, 2005; Rose ve Rudolph, 2006). Bir diğer çalışmada ise aile kaynaklı psiko-sosyal stres unsurlarına maruz kalmanın ve düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olmanın çocuklarda içe yönelim ve dışa yönelim davranış problemlerinin görülme sıklığını iki ila dört kat arasında artırdığı vurgulanmaktadır (dos Reis Vilela ve diğ., 2019). Konuya ilişkin yapılan diğer çalışmalarda da sosyo-ekonomik statü, cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, doğum sırası, anne-baba yaşı, öğrenim durumu, çocuk yetiştirme sürecinde sunulan sosyal destek gibi değişkenlerin çocukların davranış problemlerini anlamlı ölçüde etkilediğini vurgulanmaktadır (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010; Ertürk Kara ve Gürgen, 2016; Seven, 2007; Özbey, 2012).

Sonuç olarak erken çocukluk döneminde bütüncül gelişiminin önemli ölçüde şekillendiği ve bu dönemde iç ve dış uyaranların niteliğine bağlı olarak çocukların tutum ve davranışlarının geliştiği görülmektedir (Tunçeli ve Zembat, 2017). Olası davranış problemlerini zamanında gözlemleyebilmenin ve problem durumuna uygun müdahale stratejilerini uygulayabilmenin uzun vadede çocukların psikolojik sağlamlıkları açısından kayda değer sonuçları olacaktır (Weikart, 1998). Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmada çocukların davranış problemlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda yapılan araştırmanın çocukların davranış problemleri üzerinde etkisi olan değişkenlerin belirlenerek gerekli önlemlerin alınabilmesine yardımcı olabileceği düşüncesi ile önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma ile okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelemesi ve ulaşılan sonuçların ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda şu alt problemin cevapları aranmıştır:

- Çocukların problem davranışları annelerinin ve babalarının demografik özelliklerine ve çocuk bakımında destek veren kişilerin varlığına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarını anne ve babaların yaşları, öğrenim düzeyi, gelir durumu, çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, yaşı, çocuk bakımında ebeveyn dışı destek veren kişilerin varlığı ve çocuğun doğum sırası değişkenleri açısından inceleyen bu çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden mevcut durumu ortaya koymayı hedefleyen tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli ile mevcut durumun var olduğu şekliyle betimlenmesi amaçlanmaktadır (Crowther ve Lancaster, 2008).

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evreni Ankara Kalkınma Ajansının 2014-2023 Ankara Bölge Planı raporlarının yoksulluk risk faktörü temel alınarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Altındağ ilçesinin %17,9 ile Ankara'nın yoksulluk açısından risk grubu en yüksek olan ilçesi olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bağımsız anaokullarına ve ilkokulların ana sınıflarına kayıtlı 4109 çocuk ve onların ebeveyni çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Basit seçkisiz örnekleme yönteminin kullanılan çalışmada Israel'in örnekleme büyüklüğü hesaplama tablosu evrenin temsil gücünü artırmak amacıyla kullanılmış olup yapılan hesaplamalarda %5 yanılma payı ile minimum 364 çocuğun araştırmanın örnekleme için gerekli olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle 3-6 yaş arasındaki 430 çocuk ve ebeveynlerine araştırma kapsamında ulaşılmıştır. Toplanan verilerin 43'ü eksik veya hatalı içerik barındırması nedeniyle çalışma kapsamına dahil edilmemiştir. Sonuç olarak, toplamda 387 çocuk ve ebeveyn (290 anne ve 97 baba) bu araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplama araçları olarak Aile Bilgi Formu ve Okul öncesi ve anaokulu davranış ölçeği kullanılmıştır.

Aile bilgi formu

Aile Bilgi Formunda çalışmaya katılan ailelere yönelik yaş, öğrenim düzeyi, gelir düzeyi, çocuk sayısı, yaşı, cinsiyeti, doğum sırası, çocuk bakım sürecinde sosyal desteğin varlığı vb. sorularla ailenin demografik özelliklerinin belirlenmesi hedeflenen form ebeveynler tarafından doldurulmuştur.

Okul öncesi ve anaokulu davranış ölçeği

1994 yılında Kenneth W. Merrell tarafından geliştirilen ölçeğin 2003 yılında norm çalışması yapılmıştır (Merrell, 1994). Fazlıoğlu, Okyay ve Ilgaz ise 2011 yılında ölçeğin uyarlaması yapılmıştır. Sosyal Beceri Ölçeği ve Problem Davranış Ölçeği olmak üzere iki alt boyutu bulunan ölçeğin sadece Problem Davranış alt boyutu çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir. Problem davranışlar ölçeği ise İçe Yönelim Davranış Problemi ve Dışa Yönelim Davranış Problemi olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Üçlü likert tipi ölçek kullanılarak katılımcıların toplamda 42 maddenin cevaplama beklenen Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeğinin toplam Cronbach Alfa değeri. 90 olarak bulunmuştur (Fazlıoğlu ve diğ., 2011).

Veri Toplama İşlemi

Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan ve Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alındıktan sonra araştırma kapsamındaki okul öncesi kurumlarıyla görüşülmüş, gönüllük esasına bağlı olarak kurumlara form bırakılarak ebeveynler tarafından doldurulması istenmiştir. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Etik Kurul Sayı: 35853172-000 Tarih:25.02.2020 Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Sayı: 14588481- 605.99- E. 14267742 Tarih: 31.07.2019 bilgileri ile izinleri alınmıştır. Tamamlanan formlar kurumlardan tekrar alınarak gerekli veriler toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde öncelikle dağılımın normalliğine basıklık ve çarpıklık değerleri ve histogram grafiklerine bakılarak hangi testlerin kullanılacağı belirlenmiştir. Bağımsız iki grup karşılaştırmasında normal dağılım gösteren verilerde t-testi (Independent sample t-testi) normal dağılım göstermeyen verilerde Man Whitney-U testi kullanılmıştır. İlişkisiz ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında normal dağılım gösteren verilerde ise tek yönlü varyans analizi ve farkın kaynağının belirlenmesi için bonferroni testi kullanılmıştır. Normal dağılım göstermeyen verilerde Kruskal Wallis-H testi yapılmıştır. Elde edilen değerlerin anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt olarak kullanılmıştır (George, 2011).

Bulgular

Çalışmanın örnekleminde yer alan katılımcılara ilişkin demografik bilgiler aşağıda Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırma kapsamında çocuklara ve ebeveynlerine ilişkin demografik özelliklerin dağılımı

Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde (%)	
Ebeveyn	Rol	Anne	290	74,9
		Baba	97	25,1
Çocuk	Cinsiyet	Kız	198	51,16
		Erkek	189	48,84
	Yaş	Üç	32	8,27
		Dört	104	26,87
		Beş	207	53,49
	Çocuk Sayısı	Altı	44	11,37
		Bir	99	25,58
		İki	194	50,13
	Doğum Sırası	Üç ve üzeri	94	24,29
		Tek	99	25,58
İlk		104	26,87	
İkinci		125	32,30	
Anne	Yaş	3 ve 4.	59	15,25
		21-25	26	6,72
		26-30	333	86,05
	Öğrenim Düzeyi	41 ve üstü	28	7,24
		İlkokul	39	10,08
		Ortaokul	73	18,86
Baba	Yaş	Lise	134	34,63
		Lisans ve üzeri	141	36,43
	Öğrenim Düzeyi	26-30	318	82,17
		41 ve üstü	69	17,83
Aile	Aile Gelir	İlkokul	27	6,98
		Ortaokul	67	17,31
		Lise	141	36,43
	Çocuğun Bakımında Destekçi	Lisans ve üzeri	152	39,28
		1500 TL ve altı	18	4,65
		1501-2500 TL	77	19,90
Aile	Aile Gelir	2501-3500 TL	82	21,19
		3501-4500 TL	74	19,12
		4501- 5500 TL	41	10,59
		5501 TL ve üstü	95	24,55
		Çocuğun Bakımında Destekçi	Var	136
	Yok	251	64,86	
Toplam		387	100	

Tablo 1’e göre katılımcıların %74,9’unu anne ve %25,1’ni baba oluşturmaktadır. Büyük çoğunluğu (%86,05) 26-30 yaş aralığında olan annelerin %28,94’ünün ilkökul ve ortaokul, %71,06’sının ise lise ve üzeri öğrenim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Babaların ağırlıklı olarak (%82,17) 26-30 yaş olduğu örneklem grubunda ilkökul ve ortaokul öğrenim düzeyine sahip babalar araştırmanın %24,29’unu; lise ve üzeri öğrenim seviyesine sahip babalar ise %75,71’ini oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan çocukların bilgileri incelendiğinde,

yarısını (%50,13) iki çocuğa sahip ailelerin oluşturan ailelerin çocukları %53,49 ile en çok 5 yaş çocuklarından oluştuğu, kız çocuklarının sayısının %51,16 ile erkek çocuklarından daha fazla olduğu görülmektedir. Örneklem grubundaki çocukların doğum sıralarına göre yapılan incelemelerde ise, çocukların %32,30 ile ağırlıklı olarak ikinci sırada doğdukları bulunmuştur. Bu bilgilere ek olarak katılımcıların %64,86'sı çocuk bakımının sürecinde dışarıdan birinin desteğini alamadığını vurgulamaktadır. Ailenin aylık gelirleri incelendiğinde ise birinci sırada %24,55 ile 5501 TL ve üstü gelir seviyesi yer almaktadır.

Tablo 2: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamaları, standart sapmaları, minimum ve maximum değerleri

	Cinsiyet	n	$\bar{X} \pm Ss$	Min	Max
Dışa Yönelim Problemi	Kız	198	23,95±11,40	3	75
	Erkek	189	25,86±11,97	3	59
İçe Yönelim Problemi	Kız	198	13,80±6,897	2	38
	Erkek	189	13,24±6,042	1	35
Toplam	Kız	198	203,5±21,89	165	281
	Erkek	189	203,8±20,76	131	268

Tablo 2 incelendiğinde kızların dışa yönelim problemlerinin ortalama puanı 23,95 ($\pm 11,40$), erkeklerin 25,86 ($\pm 11,97$); içe yönelim problemleri ortalamalarında ise kızların 13,80 ($\pm 6,89$), erkeklerin 13,24 ($\pm 6,042$) puan aldıkları görülmektedir.

Tablo 3: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının annelerin yaşına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları

	Anne Yaş	$\bar{X} \pm Ss$	n	Varyans Kaynağı	K.T	sd	K.O	F	p
Dışa Yönelim Problemi	21-25	27,92±13,08	26	Gruplar arası	276,31	2	138,15		
	26-30	24,60±11,51	333	Gruplar içi	52640,69	384	137,09	1,01	0,37
	41 ve üzeri	25,46±12,72	28	Toplam	52917,00	386			
İçe Yönelim Problemi	21-25	14,50±8,329	26	Gruplar arası	32,66	2	16,33		
	26-30	13,49±6,369	333	Gruplar içi	16233,75	384	42,28	0,39	0,68
	41 ve üzeri	13,00±6,176	28	Toplam	16266,41	386			
Toplam	21-25	208,3±25,54	26	Gruplar arası	599,10	2	299,55		
	26-30	203,3±21,08	333	Gruplar içi	174936,06	384	455,56	0,66	0,52
	41 ve üzeri	203,2±20,25	28	Toplam	175535,16	386			

Tablo 3 incelendiğinde, çocukların Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının, annelerin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının babaların yaşına göre t testi sonuçları

Ölçekler	Baba Yaş	n	$\bar{X}\pm Ss$	t	p
Dışa Yönelim Problemi	26-30	318	24,77±11,87	-0,39	0,69
	41 ve üzeri	69	25,39±10,99		
İçe Yönelim Problemi	26-30	318	13,37±6,390	-0,99	0,32
	41 ve üzeri	69	14,23±6,945		
Toplam	26-30	318	203,2±21,41	-0,85	0,39
	41 ve üzeri	69	205,6±20,95		

Tablo 4'e göre çocukların Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının, babalarının yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 5: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının annelerin öğrenim düzeyine göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları

	Anne Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}\pm Ss$	Varyans Kaynağı	K.T	sd	K.O	F	p
Dışa Yönelim Problemi	İlkokul	39	24,58±14,41	Gruplar arası	155,19	3	51,73	0,38	0,77
	Ortaokul	73	24,98±10,59	Gruplar içi	52761,81	383	137,76		
	Lise	134	24,14±11,17	Toplam	52917,00	386			
	Üniversite ve üzeri	141	25,62±12,00						
İçe Yönelim Problemi	İlkokul	39	14,58±6,348	Gruplar arası	246,59	3	82,20	1,97	0,12
	Ortaokul	73	14,76±6,870	Gruplar içi	16019,81	383	41,83		
	Lise	134	12,72±6,286	Toplam	16266,41	386			
	Üniversite ve Üzeri	141	13,36±6,454						
Toplam	İlkokul	39	205,5±22,96	Gruplar arası	1677,29	3	559,10	1,23	0,30
	Ortaokul	73	206,6±19,67	Gruplar içi	173857,88	383	453,94		
	Lise	134	201,1±21,30	Toplam	175535,16	386			
	Üniversite ve Üzeri	141	204,0±21,64						

Tablo 5'e bakıldığında, çocukların Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamaları arasında, annelerinin öğrenim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 6: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının babaların öğrenim düzeyine göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları

	Baba Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}\pm Ss$	Varyans Kaynağı	K.T	sd	K.O	F	P
Dışa Yönelim Problemi	İlkokul	27	24,0±11,3	Gruplar arası	23,58	3	7,86		
	Ortaokul	67	24,9±11,6	Gruplar içi	52893,42	383	138,10		
	Lise	141	24,9±12,7	Toplam	52917,00	386		0,06	0,98
	Üniversite ve üzeri	152	25,0±10,9						
İçe Yönelim Problemi	İlkokul	27	14,7±7,33	Gruplar arası	52,75	3	17,58		
	Ortaokul	67	13,8±6,17	Gruplar içi	16213,66	383	42,33		
	Lise	141	13,2±6,74	Toplam	16266,41	386		0,42	0,74
	Üniversite ve üzeri	152	13,4±6,26						
Toplam	İlkokul	27	205,±21,7	Gruplar arası	213,60	3	71,20		
	Ortaokul	67	204,±20,2	Gruplar içi	175321,56	383	457,76		
	Lise	141	202,±23,0	Toplam	175535,16	386		0,16	0,93
	Üniversite ve üzeri	152	203,±20,1						

Tablo 6'ya göre, çocukların Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamaları, babalarının öğrenim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 7: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının çocuğun bakımına destek alma durumuna göre t testi sonuçları

	Destek Alma Durumu	n	$\bar{X}\pm Ss$	t	p
Dışa Yönelim Problemi	Evet	136	25,96±12,24	1,33	0,18
	Hayır	251	24,30±11,39		
İçe Yönelim Problemi	Evet	136	13,55±6,555	0,05	0,96
	Hayır	251	13,51±6,469		
Toplam	Evet	136	204,9±21,67	0,83	0,41
	Hayır	251	203,0±21,14		

Tablo 7 incelendiğinde, Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının, çocuğun bakımında başka birinden destek alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 8: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının ailenin gelir düzeyine göre Kruskal Wallis-H testi sonuçları

	Gelir Düzeyi	n	Mean Rank	K-W _{kikare}	p
Dışa Yönelim Problemi	1500 TL ve altı	18	212,86	4,15	0,53
	1501-2500 TL	77	188,84		
	2501-3500 TL	82	179,39		
	3501-4500 TL	74	195,96		
	4501- 5500 TL	41	218,98		
	5501 TL ve üzeri	95	194,92		
İçe Yönelim Problemi	1500 TL ve altı	18	220,14	4,08	0,54
	1501-2500 TL	77	197,42		
	2501-3500 TL	82	200,39		
	3501-4500 TL	74	194,47		
	4501- 5500 TL	41	203,89		
	5501 TL ve üzeri	95	176,13		
Toplam	1500 TL ve altı	18	219,31	3,16	0,68
	1501-2500 TL	77	193,12		
	2501-3500 TL	82	191,05		
	3501-4500 TL	74	196,84		
	4501- 5500 TL	41	212,32		
	5501 TL ve üzeri	95	182,35		

Tablo 8'e göre Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamaları arasında, ailenin ekonomik düzeyine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$).

Tablo 9: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının çocuk sayısına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları

	Çocuk Sayısı	n	$\bar{X} \pm Ss$	Varyans Kaynağı	K.T	sd	K.O	F	p
Dışa Yönelim Problemi	Bir	99	26,36±10,65	Gruplar arası	316,15	2	158,07	1,15	0,32
	İki	194	24,17±11,43	Gruplar içi	52600,85	384	136,98		
	Üç ve üzeri	94	24,80±13,21	Toplam	52917,00	386			
İçe Yönelim Problemi	Bir	99	13,33±6,610	Gruplar arası	105,85	2	52,93	1,26	0,29
	İki	194	13,18±6,269	Gruplar içi	16160,55	384	42,08		
	Üç ve üzeri	94	14,44±6,794	Toplam	16266,41	386			
Toplam	Bir	99	204,9±19,81	Gruplar arası	666,24	2	333,12	0,73	0,48
	İki	194	202,4±20,66	Gruplar içi	174868,93	384	455,39		
	Üç ve üzeri	94	205,1±24,09	Toplam	175535,16	386			

Tablo 9 incelendiğinde, Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 10: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının çocukların cinsiyetine göre t testi sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{X}\pm Ss$	t	p
Dışa Yönelim Problemi	Kız	198	23,95±11,40	-1,61	0,11
	Erkek	189	25,86±11,97		
İçe Yönelim Problemi	Kız	198	13,80±6,897	0,85	0,40
	Erkek	189	13,24±6,042		
Toplam	Kız	198	203,5±21,89	-0,12	0,90
	Erkek	189	203,8±20,76		

Tablo 10'a göre, çocukların Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamaları arasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$).

Tablo 11: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puanının çocuk yaşına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları

	Çocuk Yaş	n	$\bar{X}\pm Ss$	Varyans Kaynağı	K.T	sd	K.O	F	p
Dışa Yönelim Problemi	Üç	32	25,78±9,64	Gruplar arası	813,37	3	271,12	1,99	0,11
	Dört	104	27,00±11,1	Gruplar içi	52103,62	383	136,04		
	Beş	207	23,64±11,8	Toplam	52917,00	386			
	Altı	44	25,04±13,1						
İçe Yönelim Problemi	Üç	32	12,59±3,95	Gruplar arası	131,20	3	43,73	1,04	0,38
	Dört	104	14,22±6,74	Gruplar içi	16135,21	383	42,13		
	Beş	207	13,16±6,52	Toplam	16266,41	386			
	Altı	44	14,29±7,13						
Toplam	Üç	32	203,1±14,2	Gruplar arası	2290,12	3	763,37	1,69	0,17
	Dört	104	207,2±20,3	Gruplar içi	173245,04	383	452,34		
	Beş	207	201,6±21,7	Toplam	175535,16	386			
	Altı	44	205,4±24,9						

Tablo 11'e göre Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puanı çocukların yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 12: Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının çocukların doğum sırasına göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları

	Çocuk Doğum Sırası	n	$\bar{X} \pm Ss$	Varyans Kaynağı	K.T	sd	K.O	F	p	Fark
Dışa Yönelim Problemi	Tek ^a	99	26,05±10,67	Gruplar arası	2184,83	3	728,28			
	İlk ^b	104	27,65±11,64	Gruplar içi	50732,16	383	132,46	5,50	0,01*	a>c
	İkinci ^c	125	21,72±11,07	Toplam	52917,00	386				b>c
	3 ve 4. ^d	59	24,76±13,38							
İçe Yönelim Problemi	Tek	99	13,20±6,631	Gruplar arası	323,61	3	107,87			
	İlk	104	14,20±5,626	Gruplar içi	15942,80	383	41,63	2,59	0,06	
	İkinci	125	12,51±6,684	Toplam	16266,41	386				
	3 ve 4.	59	15,05±6,986							
Toplam	Tek ^a	99	204,3±19,87	Gruplar arası	4738,52	3	1579,51			
	İlk ^b	104	207,0±20,44	Gruplar içi	170796,64	383	445,94	3,54	0,01*	b>c
	İkinci ^c	125	198,8±21,33	Toplam	175535,16	386				
	3 ve 4. ^d	59	206,9±23,69							

*p<0,05

Tablo 12'ye göre çocukların Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği İçe Yönelim Problemi alt boyutunun doğum sıralarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı (p>0,05), Dışa Yönelim Problemi alt boyutu ve toplam puan ortalamalarının ise doğum sıralarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı (p<0,05) bulunmuştur. Farkın hangi grup lehine olduğunu belirlemek adına yapılan Bonferroni Çoklu Karşılaştırma Testi sonucunda farkın tek çocuk ve ikinci çocuk ile ilk çocuk ve ikinci çocuk arasında ikinci çocuk lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma sonucunda ebeveynlerin yaşları ile çocuklarda görülen davranış sorunları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda anne ve babanın yaşından ziyade bir aile olarak işlevselliklerinin ve çocuk yetiştirme sürecinde benimsemiş olduğu tutumların çocukların davranış problemlerini farklılaştırmada önemli bir yeri olduğu söylenebilir (López Turley, 2003; Şahin ve Özyürek, 2008). Nitekim ebeveynlik stillerinin çocukların davranış problemleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yürütülen bir çalışmada yüksek seviyedeki psikolojik kontrol ve yoğun ilgi tutumlarının çocukların içe yönelim ve dışa yönelim davranış sorunlarını artırdığı bulunmuştur (Aunola ve Nurmi, 2005). Alanyazında çalışma kapsamında elde edilen bulguya paralel olarak anne baba yaşının çocuklarının algıladıkları davranış problemlerini anlamlı düzeyde farklılaştırmadığını belirten araştırmalara da erişilebilmektedir (Öç ve diğ., 2006; Seven, 2007). Bir diğer çalışmada ise annelerin

çocuklarının davranışlarına yön veren ebeveynlik tutumlarının yaşlarına göre farklılaşmadığı; baba tutumlarının ise yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Çalışmada çocukların davranış problemlerinin ebeveynlerinin öğrenim seviyelerine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusuna paralel olarak alanyazında ebeveyn öğrenim düzeylerinin çocuklarının davranış problemlerini etkilemediğini vurgulayan çalışmalara ulaşılabilmektedir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010; Seven, 2007). Ancak çalışma kapsamında elde edilen bu bulgudan farklı olarak çocukların ihtiyaç duyduğu gelişimsel kazanımları desteklemede, çocuk yetiştirme sürecindeki farkındalıkların artmasında ve sağlıklı aile rollerine sahip olma becerilerinde ebeveynlerin öğrenim düzeylerinin önemli birer faktör olduğunu savunan çalışmalara da ulaşabilmek mümkündür (Eyberg ve Robinson, 1982; Greeff, 2000; İlhan, 2017; Yüksek Usta, 2014).

Çalışmada çocukların davranış problemlerinin ebeveynleri dışında bakım veren bireylerin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Örnekleme grubundaki ebeveynlerin %64,86 gibi büyük bir çoğunluğunun çocuklarının yetiştirilme sürecinde ebeveyn dışında başka bireyler tarafından bakım desteği görmediğini belirtmiştir. Günümüz modern aile yapısının önemli ölçüde çekirdek aileden oluşmasının bu sonuca neden olmuş olabileceği düşünülmektedir. Ancak konu hakkındaki alanyazın çalışmaları incelendiğinde çocuk yetiştirme sürecinde ebeveynlere sunulan bakım desteğinin ailelerin kaygı, korku ve streslerini azaltmasına, yılmazlık düzeylerini, ebeveynlik tutumlarını ve aile içi rolleri güçlendirmesine bağlı olarak çocukların davranış problemlerinin anlamlı ölçüde azaldığını vurgulayan pek çok çalışmaya ulaşılabilmektedir (Huang ve diğ., 2014; Özbey, 2012; Rodrigo ve diğ., 2007; Tendulkar ve diğ., 2012).

Araştırmada ailelerin gelir düzeylerinin çocukların problem davranışlarını anlamlı düzeyde farklılaştırmadığı görülmektedir. Bu bulgu çalışma kapsamında beklenmeyen bir sonuçtur çünkü ailelerin sosyoekonomik statüsünün iyi olmasının düşük sosyoekonomik statüden kaynaklı psiko-sosyal risk unsurlarından korunmaya bağlı olarak aile içi rolleri ve ilişkileri daha olumlu yapılandırılabilceği öngörülmekteydi. Araştırmanın bu bulgusuna paralel olarak ailelerin gelir düzeylerinin çocukların problem davranışlarını anlamlı düzeyde etkilemediğini dile getiren çalışmalara erişilebilmektedir (Dereli ve Dereli, 2017; Yumuş, 2013). Ancak konu hakkındaki çalışmalar derinlemesine incelendiğinde düşük gelir düzeyi ile çocukların davranış sorunları arasında negatif yönde korelasyon olduğunu vurgulayan birçok çalışmaya ulaşabilmek mümkündür. Araştırmalar bu noktada düşük gelir düzeyinin yüksek stresi, zor ve yetersiz yaşam şartlarını beraberinde getirmesine bağlı olarak çocukların daha fazla engellenme duygusu yaşadığına işaret etmektedir. Karşılaşılan bu yetersizlik ve

engellenme duygusunun çocuklarda uyum ve davranış problemlerini artırdığı vurgulanmaktadır (Bartan ve Tezel Şahin, 2012; Bradley ve Corwyn, 2002; Solak Arabacı, 2018; Tarkoçin, 2014; Yeung v ark., 2002).

Araştırma sonucunda çocuk sayısı değişkeninin çocuklarda görülen davranış problemlerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştırmaması elde edilen diğer bulgular arasındadır. Bu bağlamda alanyazında kardeş sayısının çocukların problem davranışları üzerinde anlamlı farklılık yaratmadığını vurgulayan çalışmalara erişebilmek mümkündür (Keown ve Woodward, 2002; Rose ve Rudolph, 2006; Tarkoçin, 2014). Ancak elde edilen bu sonuçlardan farklı olarak aile içerisinde çocuk sayısının artması sonucu ailelerin daha otoriter ve katı kurallara dayalı çocuk yetiştirme tutumlarını benimsemesine bağlı olarak çocukların daha fazla davranış problemleri sergileyebileceği vurgulanmaktadır (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010; Dursun, 2010). Bir diğer çalışmada ise aile içerisinde tek çocuk olarak büyütülen çocukların aile içerisindeki tüm ilgi ve imkanlara sahip olması nedeniyle yaşitlarına kıyasla daha fazla benmerkezci, paylaşmayı bilmeyen tutum ve davranışlar sergileyebileceği, karşılaştığı sorunlara baş etme becerilerinde zorluklar yaşayabileceği ele alınmış, bu durumun çocukların problem davranışlarının sıklığını ve şiddetinin artırabileceği vurgulanmıştır (Yumuş, 2013).

Araştırma bulguları incelendiğinde problem davranışların çocukların cinsiyetine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Araştırma bulgusunun bu şekilde sonuçlanmasının sebebi ebeveynlerin problem davranışlarda cinsiyet farkı gözetmemesinden kaynaklanıyor olabilmektedir (Kim ve Kochanska, 2012). Bu noktada konuyla ilgili gerçekleştirilen bir başka çalışmada içselleştirilmiş davranış problemlerinin cinsiyet faktörüne göre farklılaşmadığı, dışsallaştırılmış davranış problemlerinin alt dalı olan sosyal davranış problemlerinin ise erkek çocuklarında daha fazla görüldüğü bulunmuştur (Seven, 2007). Ancak konuya ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde çalışmalar genellikle erkek çocuklarının kız çocuklarına kıyasla daha sık ve yoğun problem davranışlar sergilediğine odaklanmaktadır (Ertürk Kara ve Gürgen, 2016; Olson ve diğ., 2005; Tiet ve diğ., 2001).

Araştırma sonucunda çocukların problem davranışlarının çocukların yaş gruplarına göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Okul öncesi dönemde her yaşın kendine özgü gelişimsel olarak zorlu süreçleri bünyesinde barındırması ebeveynlerin çocukların davranış problemlerinde yaş unsurunu gözetmemelerine neden olmuş olabilmektedir. Araştırmanın bu bulgusuna paralel olarak alanyazında çocuklarda görülen davranış problemlerinin yaş değişkenine göre farklılaşmadığını belirten çalışmalara ulaşılabilmektedir (Seven, 2007; Zupančić ve diğ., 2000). Ancak alanyazında çocuklarda görülen problem davranışların yaşa

bağlı olarak değişebileceğini savunan çalışmalara da erişilebilmek mümkündür. Çalışmalar bu noktada yaşa bağlı fiziksel, duygusal ve bilişsel olgunlaşma sürecindeki değişikliklerin çocukların problem davranışlarını farklılaştırabileceğini vurgulamaktadır (Ertürk Kara ve Gürgen, 2016; Memetali, 2014).

Çalışmada çocuk doğum sırası ile dışa yönelim davranış problemleri ve toplam davranış problemleri arasında anlamlı farklılaşma olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan karşılaştırmalarda aile içinde tek çocuk ya da kardeşler arasında ilk çocuk olarak doğarak büyütülen çocukların daha fazla dışa yönelim davranış problemleri sergilediklerini ortaya konmuştur. Bu bulgunun nedenine çocukların doğum sıralarına bağlı olarak farklı kişilik özelliklerine sahip olabileceği savının kaynaklık edebileceği öngörülmektedir (Shulman ve Mosak, 1977). Bu bağlamda ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecindeki tutum, davranış, tecrübe gibi hazır bulunuşlukları ilk doğan çocukla sonra doğan çocuklar arasında farklılık gösterebilmekte ve buna bağlı olarak kardeşlerin duygu durumlarında farklılıklar olabilmektedir (Kayacı ve Özbay, 2016). Bu noktada aileye yeni bir üye katılması durumunda ilk çocukların sahip oldukları ilgi ve ayrıcalığı kaybetme korkusundan kaynaklı olarak daha fazla problem davranışlar sergileyebileceğini savunan çalışma bulunmaktadır (Çakır ve Şen, 2012). Aile içerisinde tek çocuk olma durumunda ise tüm ilgi odağının tek çocukta olması ve yalnız büyütülmenin getirmiş olduğu birtakım egosantrik düşüncelere bağlı olarak da davranış problemleriyle karşılaşabileceğini dile getiren çalışmalar mevcuttur (Çakır ve Şen, 2012; Eckstein ve Kaufman, 2012). Doğum sırası ve cinsiyet değişkenlerinin çocukların davranış sorunları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yürütülen bir çalışmada ise ilk çocukların ikinci doğan çocuklara oranla psikolojik destek için hastaneye yönlendirilme olasılıklarının daha fazla olduğu vurgulanmış olup cinsiyet değişkeninde ise bu durumun erkek çocuklarında daha sık olduğunu belirtilmiştir (Piacentini ve Lahey, 1986). Araştırma sonucundan elde edilen bulgudan farklı olarak alanyazında çocukların problem davranışlarının doğum sırasına göre farklılaşmadığını belirten çalışmalara da ulaşabilmek mümkündür (Ertürk Kara ve Gürgen, 2016; Seven, 2007).

Tüm bu bilgiler değerlendirildiğinde araştırma sonucunda ebeveyn yaşı, öğrenim düzeyi, ailenin çocuk bakımı sürecinde başka birinden destek alması, çocukların kardeş sayısı, çocuğun yaşı, cinsiyeti gibi sosyodemografik faktörlerin çocuğun doğum sırası haricinde davranış problemleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülse de temelde bu değişkenlerin çocuk yetiştirme sürecinin niteliğini etkileyerek davranış problemleri üzerinde önemli birer unsur olacakları düşünülmektedir. Çünkü bireye özgü yapısal özelliklerin, aile yapısından doğan etmenlerin ve çocuğun yaşamına etki eden bakım desteği, gelir düzeyi gibi

diğer çevresel faktörlerin çocukların davranış problemlerini farklı açılardan, derinlemesine incelenmesine kaynaklık edebileceğine inanılmaktadır.

Öneriler

Çalışmanın örneklemini Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bağımsız anaokullarına ve ilkokulların ana sınıflarına kayıtlı 3-6 yaş arası çocukları ve onların ebeveynlerinin oluşturması, veri toplama araçları olarak ebeveynlerden yalnızca Aile Bilgi Formu, Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeğini cevaplandırmalarını isteyerek elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve ebeveynlerin demografik bilgilerinin benzer özelliklere sahip olması bu araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular kapsamında şu önerilere yer verilebilir.

- Davranış sorunlarına etki edebilecek diğer faktörlerle ilgili ek araştırmalar yürütülebilir. Konu hakkındaki bilimsel çalışmaların sayısı artırılabilir.
- Çalışmanın örneklem grubunu büyük ölçüde anneler oluşturduğu için babalar tarafından çocuklarında algıladıkları problem davranışları gözlemleyebilmek için baba katılımcıların da ağırlık olduğu ek çalışmalar yürütülebilir.
- Okul öncesi dönemde görülen davranış problemlerine etki eden unsurları farklı bakış açılarıyla derinlemesine inceleyebilmek adına konuyla ilgili boylamsal çalışmalar yürütülebilir.
- Araştırma sadece Altındağ Belediyesi ve devlet okulları dışında özel okullarda yürütülmesi sağlanarak iki grup arasında karşılaştırmalı bir çalışma gerçekleştirilebilir.

Çıkar Çatışması

Çalışmanın oluşturulması aşamasında herhangi bir çıkar çatışması yaşanmamıştır.

Kaynakça

- Akın Sarı, B. (2009). Çocuk davranış listesi kısa formunun Türkçe geçerlilik-güvenilirlik çalışması ve 3-6 yaş çocuklarında mizacın etyolojisinin araştırılması (Tez Numarası: 242898) [Tıpta uzmanlık tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Alisinanoğlu, F., & Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği). *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3(1), 93-110.
- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Anselmi, L., Piccinini, C. A., Barros, F. C., & Lopes, R. S. (2004). Psychosocial determinants of behaviour problems in Brazilian preschool children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(4), 779-788. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00271.x>
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76(6), 1144-1159. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00840.x-i1>
- Bartan, M., & Tezel Şahin, F. (2012). Ebeveyn-çocuk ilişkisi envanterinin 60-72 aylık çocukların anne ve babalarına uyarlanması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(34), 185-199.
- Bayer, J. K., Ukoumunne, O. C., Lucas, N., Wake, M., Scalzo, K., & Nicholson, J. M. (2011). Risk factors for childhood mental health symptoms: national longitudinal study of Australian children. *Pediatrics*, 128(4), e865-e879. <https://doi.org/10.1542/peds.2011-0491>
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual review of psychology*, 53(1), 371-399. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135233>
- Crowther, D., & Lancaster, G. (2008). *Research Methods* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080943442>
- Çakır, K., & Şen, E. (2012). Psikolojik doğum sırasına göre adil dünya inancı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 57-69.
- Demircioğlu, H. (2017). Sosyal duygusal gelişim. E. Nilgün (Ed.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (pp. 164-196). Pegem Akademi.
- Dereli, E., & Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227-258.
- Dos Reis Vilela, T., da Rocha, M. M., Figlie, N. B., & de Jesus Mari, J. (2019). Association between psychosocial stressors with emotional and behavioral problems among children of low-income addicted families living in Brazil. *Child abuse & neglect*, 92, 12-21. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.03.005>
- Dursun, A. (2010). Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Tez Numarası: 265502) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Eckstein, D., & Kaufman, J. A. (2012). The role of birth order in personality: An enduring intellectual legacy of Alfred Adler. *Journal of Individual Psychology*, 68(1), 60-74.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Reiser, M., ve diğerleri. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Development*, 72(4), 1112-1134. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00337>
- Erten, H. (2012). Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri arasındaki ilişkilerin izlenmesi (Tez Numarası: 322435) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ertürk Kara, H., & Gürgen, F. (2016). 48-72 aylık çocukların davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(4), 1494-1505.
- Eyberg, S. M., & Robinson, E. A. (1982). Parent-child interaction training: Effects on family functioning. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 11(2), 130-137. <https://doi.org/10.1080/15374418209533076>
- Fazlıoğlu, Y., Okyay, L., & Ilgaz, G. (2011). Okul öncesi ve anaokulu davranış ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 242-254.

- George, D. (2011). *SPSS for windows step by step: A simple study guide and reference, 17.0 update, 10/e*. Pearson Education India.
- Greeff, A. P. (2000). Characteristics of families that function well. *Journal of family Issues, 21*(8), 948-962. <https://doi.org/10.1177/019251300021008001>
- Heller, V., & Rohlfing, K. J. (2015). From establishing reference to representing events independent from the here and now: A longitudinal study of depictive gestures in young children. *Gesture and speech in interaction. Proceedings of the 4th GESPIN*, 143-148.
- Huang, C. Y., Costeines, J., Kaufman, J. S., & Ayala, C. (2014). Parenting stress, social support, and depression for ethnic minority adolescent mothers: Impact on child development. *Journal of child and family studies, 23*(2), 255-262.
- İlhan, T. (2017). Özel gereksinimli 3-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin stres düzeyleri ile rolleri arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 18*(03), 383-400.
- Israel, G. D. (2020). Sampling the Evidence of Extension Program Impact. *IFAS, University of Florida, 16*(1), 1-9.
- Kandır, A. (2000). Öğretmenlerin beş-altı yaş çocuklarında görülen davranış problemlerine ilişkin bilgi ve tutumları. *Mesleki Eğitim Dergisi, 2*(1), 42-50.
- Karakuş, A. (2008). Okul öncesi sosyal davranış ölçeği öğretmen formu'nun güvenilirlik ve geçerlik çalışması (Tez Numarası: 226413) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kayacı, Ü., & Özbay, Y. (2016). Üniversite öğrencilerinin travmatik yaşantı, psikolojik doğum sıraları ve sosyal ilgilerinin psikolojik dayanıklılıklarını yordaması. *The Journal of Happiness & Well-Being, 4*(1), 128-142.
- Keown, L. J., & Woodward, L. J. (2002). Early parent-child relations and family functioning of preschool boys with pervasive hyperactivity. *Journal of abnormal child psychology, 30*(6), 541-553.
- Kim, S., & Kochanska, G. (2012). Child temperament moderates effects of parent-child mutuality on self-regulation: A relationship-based path for emotionally negative infants. *Child Development, 83*(4), 1275-1289. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2012.01778.x>
- López Turley, R. N. (2003). Are children of young mothers disadvantaged because of their mother's age or family background? *Child Development, 74*(2), 465-474. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.7402010>
- Matthews, G., Deary, I. J., & Whiteman, M. C. (2003). *Personality traits*: Cambridge University Press.
- Memetali, S. (2014). Batı Trakya örneğinde okul öncesi ve anaokulu davranış ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması (Tez Numarası: 370377) [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Merrell, K. W. (1994). *Preschool and Kindergarten Behavior Scales. Test Manual*. Clinical Psychology Publishing Company.
- Öç, Ö. Y., Şişmanlar, Ş. G., Ağaoğlu, B., Tural, Ü., Önder, E., & Karakaya, I. (2006). Anne babalarında ruhsal bozukluk olan çocukların ruhsal durumlarının değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri, 9*(1), 123-130.
- Özbey, S. (2012). Ebeveynlerin evlilik uyumu ve algıladıkları sosyal destek ile altı yaş çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 20*(1), 43-62.
- Olson, S. L., Sameroff, A. J., Kerr, D. C., Lopez, N. L., & Wellman, H. M. (2005). Developmental foundations of externalizing problems in young children: The role of effortful control. *Development and psychopathology, 17*(1), 25-45. <https://doi.org/10.1017/S0954579405050029>
- Özyürek, A., & Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*(2), 19-34.
- Piacentini, J. C., & Lahey, B. B. (1986). Birth-order and sex differences in the frequency of referral of children for psychological treatment: A partial replication and extension. *Journal of psychopathology and behavioral assessment, 8*(2), 157-167.
- Rodrigo, M. J., Martín, J. C., Máiquez, M. L., & Rodríguez, G. (2007). Informal and formal supports and maternal child-rearing practices in at-risk and non at-risk psychosocial contexts. *Children and Youth Services Review, 29*(3), 329-347. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2006.03.010>

- Rose, A. J., & Rudolph, K. D. (2006). A review of sex differences in peer relationship processes: potential trade-offs for the emotional and behavioral development of girls and boys. *Psychological Bulletin*, 132(1), 98-131. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.1.98>
- Şahin, F. T., & Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.
- Seven, S. (2007). Ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51(51), 477-499.
- Shulman, B. H., & Mosak, H. H. (1977). Birth order and ordinal position: Two Adlerian views. *Journal of Individual Psychology*, 33(1), 114-121.
- Solak Arabacı, M. (2018). 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleri ve akranlarıyla ilişkileri ile ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumlarının incelenmesi (Tez Numarası: 489875) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tarçoçin, S. (2014). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-66 aylık çocukları olan ebeveynlerin çocukları ile iletişim kurma düzeyleri ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 339-354.
- Tendulkar, S. A., Koenen, K. C., Dunn, E. C., Buka, S., & Subramanian, S. (2012). Neighborhood influences on perceived social support among parents: Findings from the project on human development in Chicago neighborhoods. *PLoS One*, 7(4), e34235. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0034235>
- Tiet, Q. Q., Wasserman, G. A., Loeber, R., McReynolds, L. S., & Miller, L. S. (2001). Developmental and sex differences in types of conduct problems. *Journal of child and family studies*, 10(2), 181-197.
- Tunçeli, H. İ., & Zembat, R. (2017). Erken çocukluk döneminde gelişimin değerlendirilmesi ve önemi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 1-12.
- Turhan, B., & Özbay, Y. (2016). Erken çocukluk eğitimi ve nöroplastisite. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 54-63.
- Weikart, D. (1998). Changing early childhood development through educational intervention. *Preventive Medicine*, 27(2), 233-237. <https://doi.org/10.1006/pmed.1998.0280>
- Yeung, W. J., Linver, M. R., & Brooks-Gunn, J. (2002). How money matters for young children's development: Parental investment and family processes. *Child Development*, 73(6), 1861-1879. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.t01-1-00511>
- Yörükoğlu, A. (1998). Çocuk ruh sağlığı. *İstanbul: Özgür Yayıncılık*.
- Yüksek Usta, S. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarda davranış problemlerinin anne-çocuk ve öğretmen-çocuk ilişkileri açısından incelenmesi (Tez Numarası: 383789) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yumuş, M. (2013). Okul öncesi eğitimcilerin 36-72 ay aralığındaki çocukların davranış problemleri ile ilgili görüşlerinin incelenmesi ve başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi (Tez Numarası: 339410) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Zupančič, M., Gril, A., & Kavčič, T. (2000). The Slovenian version of the Social Competence and Behavior Evaluation Scale Preschool Edition (OLSP): the second preliminary validation. *Horizons of Psychology*, 9(4), 7-23.